

Omsorgsfull sykepleie er både nærhet og avstand

God omsorg innebærer innlevelse og empati, men den må ikke invadere pasientens innerste grenser.

Men sykepleieren har ikke ansvaret alene. Det hviler et betydelig etisk ansvar også på beslutningstakerne i samfunnet.

Håkon Johansen

Medlem av Rådet for sykepleieetikk og geriatrisk sykepleier

Nærhetsetikk

Omsorg

Sykepleien 2021 109

DOI: 10.4220/Sykepleiens.2021.86686

Hovedbudskap

Artikkelen handler om nærhetsetikk og etisk ansvar både i et individuelt perspektiv og i et systemperspektiv. I teksten beskriver jeg en pasientsituasjon som oppfordrer til ettertanke fordi sykepleieren utfordres til å balansere nærhet og avstand i sykepleieutøvelsen.

På en nattevakt for en tid tilbake er en av pasientene mine en kvinne med hjerneskade etter alvorlig sykdom. Hun er vurdert til å kunne få bedre helsetilstand over tid. Hun er motorisk urolig og må ha tilsyn fordi det er fare for at hun trekker ut slanger eller skader seg. Hun ynker seg hele tiden når hun er våken.

Jeg gir smertestillende og beroligende medikamenter intravenøst med jevne mellomrom, og jeg må snu henne for å forebygge trykksår. Jeg stryker innimellom over armen hennes, holder henne i hånden og klemmer forsiktig og forsøker å snakke beroligende. Hun mangler verbalt språk, og jeg forsøker å forstå hva blikket hennes forteller. Det er intenst, men jeg leser ikke sinne i det.

På et tidspunkt trekker hun hånden til seg og rister kraftig på den. Vifter meg bort på en måte, slik jeg opplever det. Har jeg trådt henne for nær? Er det problematisk at det er en mannlig sykepleier som gir omsorg?

I løpet av natten trenger jeg hjelp fra en kollega til å skifte våt bleie og vått sengetøy. Hun står på den andre siden av sengen. Hjerneskadene gjør at pasienten har mindre oppmerksomhet mot den ene siden av kroppen.

Likevel snur hun denne siden mot kollegaen min og har et mildere drag i ansiktet, som et smil. Kollegaen satt nylig hos denne pasienten en natt, og gjenkjennelsen hos pasienten er tydelig. Etter en kort stund må kollegaen gå tilbake til sin egen avdeling.

Denne natten var pasienten overlatt til meg, og jeg holdt hennes liv i mine hender. Å hjelpe henne til livsmot og verdighet var opp til meg (1).

Hvor går pasientens innerste grenser?

Yrkesetiske retningslinjer for sykepleiere (2) sier i avsnittet «Sykepleieren og pasienten» at «sykepleieren ivaretar den enkelte pasients verdighet og integritet, herunder retten til faglig forsvarlig og omsorgsfull hjelp, retten til å være medbestemmende og retten til ikke å bli krenket».

«En usikker situasjon kaller på ydmykhet.»

I møte med pasienten utfordres evnen til å være åpen, sanse og ta imot pasientens uttrykk. En usikker situasjon kaller på ydmykhet. Er det noe her jeg ikke forstår? Åpenheten og ydmykheten inviterer inn nye erkjennelser. Pasienten synes å avvise meg, men hvorfor? Varhet og oppmerksomhet gjør det mulig å forstå hvilke verdier som står på spill (3). Gjøre godt og ikke skade er åpenbare verdier, men det handler også om tillit og å ta vare på kvinnens integritet.

Kari Martinsen bruker begrepet «urørlighetssonen» om pasientens innerste grenser. Trår vi over disse grensene, står vi i fare for å krenke pasientens integritet (4).

Halldis Moren Vesaas skriver også vakkert i diktet «Ord over grind» (5, s. 51) om våre innerste grenser i sammenheng med vennskap. Her er diktet representert med to av versene:

*Du går fram til mi inste grind
og eg går òg fram til di.
Innanfor den er kvar av oss einsam,
og det skal vi alltid bli.
Aldri trenge seg lenger fram,
var lova som gjaldt oss to.
Anten vi møttest titt eller sjeldan
var møtet tillit og ro.*

God faglighet må balanseres med empati

I møte med pasienten skal jeg gi faglig forsvarlig sykepleie og omsorgsfull hjelp (6). I god omsorg ligger respekt for pasientens grenser og en faglighet som møter pasientens behov når vedkommende ikke lenger er i stand til å ivareta behovene selv.

I denne situasjonen kunne jeg konsentrert meg om kun å passe på slangene som tilførte ernæring og medikamenter, og gitt de smertestillende og beroligende medikamentene uten å bry meg så mye om at pasienten avviste meg.

I en sykepleie uten empati og innlevelse blir pasienten et objekt for sykepleieutøvelsen. Det blir ufølsomt og lite omsorgsfullt. Innlevelse og empati må balanseres mot en invadering av pasientens innerste rom.

Grunnen til pasientens avvisning må jeg respektere samtidig som jeg er åpen og mottakelig og utøver nødvendig sykepleie (4).

«I en sykepleie uten empati og innlevelse blir pasienten et objekt for sykepleieutøvelsen.»

Det var mitt ansvar å sørge for at pasienten fikk best mulig hjelp. Kanskje burde jeg innsett at det ikke var det beste for denne pasienten å få hjelp fra en mannlig sykepleier? Jeg prøver likevel å vinne tillit, og de aller fleste gangene lykkes jeg. Som praksislærer i sykepleie har jeg også flotte mannlige sykepleierstudenter som er gode omsorgspersoner, og som vinner pasientens tillit raskt.

Noen ganger tar det også tid å forstå situasjonen man står i. Det var natt, jeg var alene i avdelingen med ansvar for flere pasienter, og det var ikke enkelt å få tak i noen som kunne overta sykepleieansvaret. Likevel ligger ansvaret for faglig forsvarlig og omsorgsfull hjelp hos meg.

Økonomiske verdier kan dominere over omsorgsverdier

Løfter jeg øynene og betrakter avdelingen og institusjonen i et systemperspektiv, ser jeg kanskje en kultur der de økonomiske verdiene står sterkt og noen ganger dominerer over omsorgsverdiene.

Når de økonomiske verdiene dominerer, kan terskelen være høy for å velge det beste for pasienten. Jeg kunne ringt en kollega for å styrke bemanningen den aktuelle natten, men kviet meg fordi grunnbemanningen er lav og arbeidspresset på den enkelte er så høyt.

«Det hviler et betydelig etisk ansvar også på beslutningstakerne i samfunnet.»

Etikk handler ikke bare om deg i møte med pasienten. Det handler også om helsetjenestens grunnbetingelser som organisering, kompetanse og bemanning. Du har ikke ansvaret alene. Det hviler et betydelig etisk ansvar også på beslutningstakerne i samfunnet.

Som sykepleier har du et todelt etisk ansvar. Du har et personlig etisk ansvar i møte med pasienten, og du har et politisk ansvar for å kjempe for sårbare menneskers situasjon i samfunnet – nasjonalt så vel som globalt.

Yrkesetiske retningslinjer for sykepleiere har i avsnittet «Sykepleieren og samfunnet» flere punkter om vårt samfunnsansvar. For eksempel i punkt 6.1 står det følgende: «Sykepleieren engasjerer seg i den sosiale og helsepolitiske utvikling både lokalt, nasjonalt og internasjonalt» og 6.2 «Sykepleieren bidrar aktivt for å imøtekomme sårbare gruppers særskilte behov for helse- og omsorgstjenester» (2).

Referanser

1. Løgstrup KE. Den etiske fordring. 4. utg. Aarhus: Klim; 2010.
2. Norsk Sykepleierforbund. Yrkesetiske retningslinjer. Tilgjengelig fra: <https://www.nsf.no/sykepleiefaget/yrkesetiske-retningslinjer> (nedlastet 10.08.2021).
3. Brinchmann BS. Etikk i sykepleien. 5. utgave. Oslo: Gyldendal Akademisk; 2021.
4. Austgard KI. Omsorgsfilosofi i praksis: å tenke med filosofen Kari Martinsen i sykepleien. Oslo: Cappelen Akademisk; 2010.
5. Vesaas HM. I ein annan skog: dikt. Oslo: Aschehoug; 1955.
6. Lov 2. juli 1999 nr. 64 om helsepersonell m.v. (helsepersonelloven). § 4 Forsvarlighet. Tilgjengelig fra: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1999-07-02-64> (nedlastet 09.08.2021).

